

N:o 20.

Ank. till Riksd. kansli den 18 mars 1908, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undervisning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 1, har herr *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm hemställt, »att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville vid ordnandet af undervisningen i hälsolära träffa åtgärder, hvarigenom upplysning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar och därmed följande ansvar vid lämplig ålder kommer att lämnas det uppväxande släktet».

Till stöd för denna sin hemställan anför motionären bland annat: »Undervisningen i hälsolära afser att lära det uppväxande släktet att bevara sig mot hälsofientliga inflytelser, att taga vara på den fond af hälsa och kraft hvar och en mer eller mindre besitter. Men samhällslifvet förer människorna, synnerligast i städerna, oafbrutet i så nära beröring med hvarandra, att faror för individens hälsa, ja för hans lif uppstå just genom den tvungna dagliga beröringen. Vi utsättas och utsätta hvarandra

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 19 Häft. (N:o 20.) 1

ofta för smitta af okunnighet om sjukdomarnas verkliga natur. Synnerligast rörande de mest utbredda och djupast ingripande smittosamma sjukdomarna bör därför upplysning meddelas vid lämplig ålder, främst af alla rörande de veneriska sjukdomarna och deras faror för individen, familjen och samhället. Denna undervisning måste utgå från undervisningen om könsorganen. Men det är af största vikt, att denna undervisning lämnas under lämplig form och af personer som äro vuxna denna grannliga uppgift. Svårigheterna som möta äro icke obetydliga, men få ej afskräcka oss från uppgiften. Synnerligast blir denna undervisning en oeftergiftigt bjudande plikt när man besinnar, hurusom könssjukdomarna liksom alkoholismen och flera andra djupt ingripande sjukdomar fortplantas till oskylda och verka degenererande.

Af okunnighet bör, så vidt möjligt, ingen utsättas för den bördan att vara saker till förgiftande af annans eller andras lif. Ansvaret inför oskylda och särskildt inför ofödda släkten måste bjärt och klart framhållas för att väcka ansvars känslan till vaket lif. Då det numera finnes tillgång på kvinnliga läkare och vetenskapsidkare, kunna flickorna äfven få sådan undervisning genom lämpliga lärare.»

Ehuru motionären i sitt slutyrkande i mera allmänna ordalag begär åtgärder, hvarigenom upplysning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur måtte vid lämplig ålder lämnas det uppväxande släktet, framgår det dock af hans motivering, att han framför allt afser undervisning rörande de smittosamma och ärftliga *könssjukdomarna*. Om dessa torde våra läroanstalter — med ytterst få undantag — icke meddela någon kunskap, under det att däremot undervisning i regel meddelas om en del andra smittosamma och ärftliga sjukdomar, om också denna undervisning mångestädes på grund af omständigheternas tvång blir helt flyktig. I en del af våra *folkskolor* af lägre form räcker ej tiden till, i en del andra saknas nog hos vederbörande lärare tillräckliga förutsättningar för undervisning i hälsolära öfverhufvud taget. Men att meningen är, att kunskaper på detta område skola i folkskolan meddelas, framgår af normalplanen, som bland kurserna i naturlära upptager redogörelse för människokroppens byggnad, förrättningar och vård jämte en efter lärjungarnas uppfattningsförmåga lämpad framställning om de rusgifvande och narkotiska ämnenas natur och verkningar. För folkskolans högre afdelning föreskrifver samma normalplan hälsolära i samband med förnyad och mera omfattande framställning af människokroppens byggnad och förrättningar

och för de fortsättningsskolor, där naturkunnighet förekommer som läroämne, föreskrifves hälsolära alternativt med undervisning i de delar af naturläran, som hafva betydelse för hvarje ords viktigaste näringar. De numera utkommande läroböckerna i detta ämne innehålla — låt vara kortfattade — upplysningar om de vanligaste farsotsjukdomarna jämte lungsoten och om sättet att förhindra deras spridning.

Undervisningsplanen för *realskolan* förlägger till 6:te klassen, avslutningsklassen, läran om människokroppen och det allmännaste af hälsoläran, däri inbegripna de rusgifvande ämnenas och tobakens natur och verkningar, och i de metodiska anvisningarne påpekas, att hälsoläran bör såvidt möjligt läsas i anslutning till de särskilda organens fysiologi. Så bör läran om födoämnenas och födans ändamålsenliga sammansättning genomgå i anslutning till matsmältningsprocessen, bostädens ventilation i sammanhang med hudens verksamhet. Lärjungarne böra äfven erhålla någon kunskap om *bakteriernas betydelse och verkningar samt om de samhällshygieniska medlen till bekämpande af de svårare bakteriesjukdomarne.*

Kursfördelningen för *gymnasiet* föreskrifver, att i 2:dra ringen skall genomgå: människokroppens organ, väfnader och fysiologi och i anslutning därtill hälsolära, däri inbegripna de rusgifvande ämnenas samt tobakens natur och verkningar äfvensom det viktigaste om *mikroorganismerna och deras betydelse* och, såsom inledning till det hela, det elementäraste af cellifvet. I förbigående kan nämnas, att denna undervisning förlagts till gymnasiets 2:dra ring af det skälet, att alla lärjungarne skola få tillfälle att inhämta dessa nyttiga kunskaper. Den valfrihet, som tillåter lärjunge att bortvälja ämnet biologi, inträder nämligen först i 3:dje ringen.

Det torde af den gifna redogörelsen framgå, att man vid uppgörandet af planer för undervisningen i naturkunnighet haft blicken öppen för behovet af hälsolärans studium i alla de olika slagen af offentliga skolor i vårt land. I de lyckligare lottade folkskolorna och de allmänna läroverken torde ock undervisningen i detta ämne lämna ett godt resultat, åtminstone där undervisningen bestrides af naturvetenskapligt utbildade eller skolade lärare. Tyvärr råder för närvarande rätt stor brist just på dylika lärare och i följd däraf är nog undervisningen i hälsolära på ett och annat håll tämligen bristfällig.

Men nu nämnda undervisning berör i regel ej den del af ämnet, som motionären åtminstone i sin motivering påtagligen vill framhålla, nämligen de veneriska sjukdomarna och den fara de innebära för individen, familjen och samhället. Kunskapen härom sammanhänger emel-

lertid på det intimaste med ungdomens upplysning i sexuella ting i allmänhet, och härmed är utskottet inne på frågans egentliga kärnpunkt.

Här möta åtskilliga svårigheter. Först har man att räkna med många föräldrars och fostrares tvekan och oro, ja, bestämda motvilja för att hos barnen väcka intresse för ett område, som man hoppas i det längsta skall undandraga sig barnens uppmärksamhet. Men å andra sidan torde det tyvärr vara en allmänt känd erfarenhet, att de flesta barn på omvägar och utan egna åtgöranden erhålla kunskap om sådant, som tillhör köns-lifvet. Hvad föräldrar och uppfostrare icke meddela, det bibringas i stället af kamrater och andra och detta på ett sätt, som ofta blir ödesdigert. Visserligen är det sant, att barnet ej kommer undan denna osunda kunskap om könslifvet, äfven om det kommer i tillfälle att erhålla en riktig framställning, på ett lämpligt och värdigt sätt meddelad från annat håll, men det torde dock blifva bättre skickadt att motstå farorna och frestelserna.

Principiellt kan utskottet således ej finna annat än att det måste anses synnerligen önskvärdt, att det uppväxande släktet vid lämplig ålder må få en dylik undervisning. Men vid det praktiska anordnandet af denna undervisning möta svårigheter, som utskottet visserligen hoppas ej skola vara oöfvervinneliga, men hvilka dock äro oerhördt stora. Liksom man hos oss angående en sådan undervisning har en mycket ringa erfarenhet, så har man ej heller från utlandet mycket att lära, då ju frågan äfven där är jämförelsevis ny. Längst torde man hafva hunnit i Tyskland, där det år 1902 stiftade Tyska Sällskapet för könssjukdomarnas bekämpande bedrifvit ett kraftigt och som det vill synas äfven lyckosamt upplysningsarbete genom föredrag, flygblad, diskussionsmöten m. m. I maj 1907 hölls i Mannheim en kongress för sexuell pedagogik, för hvars förhandlingar med. d:r Magnus Möller redogör i en förträfflig uppsats, Om sexuell uppfostran, i Allmänna Svenska Läkartidningen för 1907. Utskottet tillåter sig att härur låna följande utdrag ur kongressens förhandlingar:

»1. Det ideala vore, om hemmet kunde meddela den grundläggande sexuella upplysningen, om alltså alla föräldrar vore i stånd att lugnt, sanningsenligt, sakkunnigt och i en barnets ålder och utveckling motsvarande form besvara alla dess frågor angående lifvets och människans tillkomst.

2. Målet måste bli att af den uppväxande generationen utbilda sådana fäder och mödrar.

3. Under nuvarande förhållanden kan emellertid hemmet blott undantagsvis på ett ändamålsenligt sätt upplysa barnet om sexuella ting. Skolan får därför åtaga sig uppgiften.

4. Men ännu saknas lärare, som äga nödiga insikter och speciel skolning för att kunna med behörig auktoritet och takt vägleda de unga på detta ömtåliga område. Sexuell pedagogik måste därför ingå såsom ett led i den pedagogiska undervisningen i lärare- och lärarinneseminarierna.

5. Den nuvarande generationen, föräldrar och lärare, böra undervisas genom muntliga föredrag (föräldraaftnar, lärarkurser) och tryckta skrifter.

6. I skolan anknyter sig meddelandet af det nödiga sexuella vetandet mest otvunget och naturligt till undervisningen i naturvetenskap, hvarvid läraren med tillhjälp af plancher och preparat kan, allt efter barnens utveckling mer eller mindre i detalj, förklara könslifvets elementära fenomen, såsom växternas och djurens befruktning, fröets och fostrets utveckling, det senares födande, ungarnas uppfödande o. s. v. På frågorna om själfva könsakten, om könslifvets förvillelser äfvensom om könssjukdomarna bör i folkskolan ej ingås, åtminstone ej i gosskolorna.

7. I de högre läroverkens högre klasser, äfvensom i fortbildningsskolor, bör där emot i sammanhang med en föreläsningkurs i hälsolära, som helst gifves af en läkare, icke blott meddelas en allmän anatomisk-fysiologisk undervisning om könslifvet, utan äfven hänvisas på vikten af könslig afhållsamhet och renlighet samt på könssjukdomarnas uppkomstsätt, förlopp och läkningsbetingelser.

8. Benägenhet för sedliga förvillelser kunna minskas och neutraliseras genom förbättrad kroppslig hygien (mera plats för friluftsofningar, slöjd i folkskolan) och framför allt genom viljans och karaktärens öfvande och odling (inpräglande af känsla af ansvar, aktning för kvinnan, för moderskapet, vädjan till det »heroiska» i gossesinnet, afledning genom härdande öfningar, sociala och konstintressen m. m.)»

Ser man nu på våra förhållanden, torde de på kongressen i Mannheim föreslagna anordningarne i hufvudsak vara tillämpliga äfven hos oss. Likasom i Tyskland torde äfven i vårt land början böra göras genom att vid seminarierna införa kurser i sexuell pedagogik. Men äfven härigenom är blott ett ringa steg taget mot målets vinnande. Enbart kunskap är i detta fall enligt utskottets mening ej tillfyllest, ty vid meddelande af undervisning i dessa ömtåliga och grannliga ämnen erfordras dessutom en särskild takt och finhet i uppfattningen, som äro en frukt af hjärtats bildning, men alldeles icke med säkerhet alltid åtföljer kunskapen. En ogrannliga eller klumpig framställning kan i detta fall skada mera än gagna och en bristande förmåga att upprätthålla disciplin kan lätt neddraga ämnet till det löjliga. Det kan t. o. m. sättas i fråga, om en ung nyss utexaminerad lärare eller lärarinna är rätt väl lämpad till en sådan undervisning, hvartill en mognare ålder och rikligare lifserfarenhet utgöra viktiga förutsättningar. Framförallt torde på intet annat undervisningsämne så stora kraf ställas på lärarens personlighet som på

detta. Att för närvarande kräva obligatorisk undervisning om sexuella ting i *folkskolan* anser utskottet därför mindre välbetänkt. Endast där fullt betryggande förutsättningar finnas för att en dylik undervisning kommer att blifva god, synes försök kunna göras. Man får ej heller förbise den stora svårighet, som ligger däri, att de flesta folkskolorna i vårt land äro samskolor och att det knappast torde vara lämpligt att låta lärare undervisa flickor och lärarinnor gossar, hvilka närma sig pubertetsåldern, i till könslifvet hörande frågor.

I de fall, där nu anförda svårigheter kunna öfvervinnas, måste enligt utskottets mening undervisningen på folkskolans stadium hålla sig på det elementära området och ställas i omedelbart och naturligt sammanhang med undervisningen i naturkunnighet, så att könslifvet icke framträder såsom något för sig, från andra livsfunktioner afgränsadt område. I alla händelser torde undervisningen i de veneriska sjukdomarnes natur knappast böra förekomma i folkskolan, åtminstone torde gossarna oftast vara för unga för denna undervisning. Att man anser flickor vid samma år kunna erhålla en dylik undervisning, beror på att de vid denna ålder ju äro mera utvecklade än gossarne och att de, då de slutat folkskolan och tråda ut i lifvet i tjänst eller annat arbete, ofta betraktas och behandlas som mogna kvinnor. I detta afseende har man en god erfarenhet från Stockholm, där flickorna i folkskolans högsta klass undervisas i sexuell hygien, och i större samhällen, där kvinnliga läkare eller för undervisningen lämpliga lärarinnor finnas att tillgå, torde exemplet från Stockholm böra mana till efterföljd.

För de *allmänna läroverken* äro svårigheterna för ungdomens upplysning i sexuella ting betydligt mindre än i folkskolan dels till följd af den rikligare tid som kan ägnas åt ämnet biologi, dels emedan hvarje läroverk skall hafva en skolläkare, som ju mera än lärarne bör hafva betingelser för att kunna på ett riktigt sätt lämna lärjungarne erforderlig upplysning både om könslifvets fenomen och könssjukdomarne. Vid flera läroverk lär det ock hafva försökts att gifva lärjungarne kunskap om de veneriska sjukdomarne i föreläsningens form och med, som det vill synas, godt resultat, och det har meddelats utskottet, att öfverstyrelsen för rikets läroverk är betänkt på att inom kort framlägga frågan om sådan undervisning för ett möte af delegerade från Sveriges skolläkare.

Utskottet har icke förbisett, att äfven *utanför skolorna* upplysning kan meddelas ungdomen i hithörande frågor. Genom den af staten un-

derstödda populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten sprides redan nu i någon mån kunskap såväl i sexuell hygien som om de smittosamma könsjukdomarna. I folkbildningsförbundets förteckning öfver föreläsare upptagas föredrag i dessa frågor af tvenne manliga och tvenne kvinnliga läkare.

Vidare har Dermatologiska sällskapet i Stockholm — en sammanlutning af läkare, verksamma på dermatologiens och syfilidologiens områden — författat en uppsats med rubrik »Om de smittosamma könsjukdomarne. Upplysningar och råd riktade till Sveriges vuxna ungdom». Sedan Kungl. Maj:t under sistlidne oktober efter ansökan beviljat nämnda sällskap fem tusen kronor för bestridande af trycknings- och distributionskostnader, kommer denna uppsats att såsom flygblad utdelas till arméns och flottans personal, till arbetareorganisationer, föreläsningföreningar och folkbibliotek, till den vid högskolorna studerande ungdomen, till högre allmänna läroverkens abiturienter m. fl.

Trots de svårigheter, som emellertid vidlåda ordnandet inom flertalet skolor af undervisning på nu i frågavarande områden, anser utskottet likväl högeligen önskvärdt, att åtminstone ansträngningar göras för att tillgodose det oförnekliga behovet af ungdomens upplysning i dessa afseenden. I samband härmed tager utskottet sig friheten framhålla, hurusom innevarande års Riksdag, genom att bifalla lagutskottets utlåtande n:o 9, (i anledning af motioner om skrifvelse till Konungen med begäran om utredning, huruvida vissa sjukdomar må utgöra äktenskapshinder och skäl till återgång af äktenskap m. m.) redan uttalat sig i sådant syfte. Det heter nämligen i det åberopade utlåtandet (sid. 11):

»En förbättrad undervisning om de smittosamma sjukdomarnas natur och verkningar samt en därigenom åstadkommen vidgad kännedom om de faror, de kunna draga med sig såväl för den sjuke själf som för hans maka och ett kommande släkte, skola säkerligen i minst lika hög grad som de lagbud, motionären ifrågaställt, medföra en ökad ansvars-känsla och ett allt allmännare iakttagande på frivillighetens väg af de fordringar, som kunna och böra uppställas i nu förevarande afseende. Och enligt utskottets uppfattning är denna väg till målets uppnående att före- draga framför ett tvångsbud på ett så ömtåligt område som detta.»

I anslutning till hvad sålunda anförts, finner sig utskottet i anledning af herr *E. O. V. Wavrinskys* förevarande motion, n:o 1, böra hemställa,

att Andra Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huru och i hvad mån upplysning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar må kunna lämnas det uppväxande släktet.

Stockholm den 17 mars 1908.

På utskottets vägnar:

KNUT KJELLBERG.